

Рецензия

От: доц. д-р Атанас Димитров Георгиев
Катедра Икономика и управление по отрасли, Стопански факултет,
СУ „Св. Климент Охридски“
Научна специалност 3.8. Икономика, „Икономика и управление по
отрасли – енергетика“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по направление 3.8 Икономика ((Икономика и управление
(Индустрия) – енергетика, инфраструктура, публични услуги) в
Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Основание за представяне на становището: Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент
Охридски“ за определяне на състав на научно жури РД-38-304 / 9.7.2021 г.

Автор на дисертационния труд: Мария Георгиева Трифонова

Тема на дисертационния труд: **Ролята на институциите за развитието на
ВЕИ сектора в избрани европейски държави**

1. Информация за дисертанта

Докторантът се е обучавал в докторантурата към катедра „Икономика и управление
по отрасли“ в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ по професионално
направление 3.8 Икономика (Икономика и управление (Индустрия) – енергетика,
инфраструктура, публични услуги) съгласно решение на ФС на Стопанския факултет и
заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

Докторантът е отчислен с право на защита. Дисертационният труд е представен за
обсъждане на 14.06.2021 г. на Разширен катедрен съвет на катедра „Икономика и
управление по отрасли“ при СУ „Свети Климент Охридски“, Стопански факултет. Научен
ръководител е проф. д-р Анастасия Бънкова.

Мария Трифонова е възпитаник на Немската езикова гимназия „Гьоте“ в гр. Бургас.
През 2011 г. се дипломира като икономист от Университета „Дuisburg-Essen“, Германия.
През 2013 г. започва докторантурата в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент
Охридски“. Завършила е и допълнителни квалификации и специализации, сред които

„Харвардската програма“ на Стопанския факултет и Еразъм-обмен в Högskolan i Skövde, Швеция.

Мария Трифонова работи в областта на енергийната икономика и политика. През целия си професионален път се занимава с анализ на технологичното и социално-икономическото развитие на енергийния сектор. Била е програмен директор на Българската фотоволтаична асоциация. Работила е върху изследвания на иновативни бизнес модели за интегриране на възновяващи енергийни технологии, както и на енергийния преход в редица европейски държави в Европейския институт за енергийни изследвания (EIFER) в Карлсруе, Германия. Участвала е в проекти като PV Grid, NanoPhoSolar, MEDEAS, Energy Trilemma Index, EUCalc и др. Като гостуваш изследовател е участвала в изследователски проекти, публични събития и съвместни публикации на Европейския съвет за външна политика и Центъра за изследване на демокрацията.

От 2019 г. е щатен асистент в Катедра „Икономика и управление по отрасли“ на Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, където преподава и координира магистърската програма „Енергийни пазари и услуги“.

Членува в професионални организации като Международната асоциация за енергийна икономика (IAEE), Британската асоциация за енергийна икономика (BAEE) и Sustainability Transitions Research Network (STRN), Националния комитет на България в Световния енергиен съвет, като допринася за съвместната работа в работните групи World Energy Council Hydrogen Working Group и World Energy Council Humanizing Energy Working Group.

Докторантът владее английски и немски език.

2. Обща характеристика на дисертацията

Предложената за защита дисертация е с общ обем 253 страници (от които 190 страници основен текст, шест приложения и библиография) и се състои от въведение, тематични глави, заключение, списък на използваната литература. Библиографията включва множество научни публикации, нормативни актове и др. (237 източника на български и чуждестранни автори – 200 от тях на чужд език и 37 на български език, както и допълнителна библиография с 41 чуждестранни статии в систематичния литературен анализ – Приложение 1.) В изложението са използвани 34 фигури и 18 таблици.

Авторефератът (с обем 39 стр.) коректно отразява съдържанието на дисертационния труд и обобщава научните му приноси. Посочени са 3 самостоятелни публикации на докторанта по темата на дисертацията (за общо 30 точки, съгласно Правилника към ЗРАС).

Авторът на дисертацията разглежда влиянието на институциите върху етапите на формиране на индустрия, базирана на технологични нововъведения, както и влиянието на икономическите агенти върху институциите в рамките на свързан процес. Изследването е свързано с развитието и проникването на технологиите за производство на енергия от възобновяеми източници (сolarни и ветроенергийни мощности). Основната цел на автора е да анализира институционалната среда и нейната динамика, при която възниква и се развива успешно индустриски сектор при условие на технологичен трансфер.

Сред основните задачи, които дефинира, са:

- Да се анализират опитът и изводите, направени в предшестващи изследвания, прилагащи ТИС подхода по отношение на 1) институциите в ТИС и 2) емпирично установени факти относно влиянието на институциите върху функциите на системата;
- Обзор на литературните източници за Новата институционална икономика, които могат да допринесат за изграждането на по-конкретен възглед относно институциите и възможния начин, по който те влияят върху системата на технологичното нововъведение;
- Да се изгради аналитичен модел, който да послужи за изследване на конкретните случаи;
- Да се извърши изследване на конкретния случай за България, като се съберат данни от експертни полу-структурни интервюта, документи, бази данни, количествено изследване на публичните нагласи и др.;
- Да се очертае пътят на институционалната промяна в технологичната система на сектора за възобновяема енергия в България;
- Да се сравни следваният път на институционална промяна в българската технологична система с този на другите две европейски държави – Германия и Гърция.

В увода на дисертацията са коректно описани и изследователските методи, използвани от докторанта. Заслужава да се отбележи, че осъщественото по

изследователски проект на Стопанския факултет национално представително проучване относно социалната приемливост на ВЕИ технологиите в България е подгответо въз основа на литературния обзор в дисертацията, а резултатите от него са обработени от автора.

Авторът е обобщил и изследователските си въпроси, както и изследователските тези. **Основните тези на изследването са:**

- 1) Съществуващата институционална уредба в енергийния сектор оказва съществено въздействие върху избора и разпространението на нови нисковъглеродни технологични решения;
- 2) Влиянието на институциите във ВЕИ сектора се осъществява чрез действията и решенията на ключови системи играчи и най-вече през техните мисловни рамки, които определят степента на легитимност на новите нисковъглеродни технологии;

Установяването и развитието на ВЕИ технологиите бива съпътствано от институционална промяна и пътят на промяната, следван от единия устройствен елемент, повлиява пътя на другия.

Обектът на изследването е дефиниран като съвкупност от: 1) начина, по който институциите влияят върху различните етапи на формиране и развитие на даден основан на технологични нововъведения бранш (какъвто е промишленият сектор на възобновяемите енергийни източници); и 2) следвания път на промяната от страна на институциите, които имат съществено значение за бранша.

Като **предмет на изследването** е дефинирана системата на технологични нововъведения и функциите, които тя трябва да изпълнява за успешното усвояване и разпространение на новаторската технология, както и, успоредно с това, за установяването на ВЕИ индустрията.

Съдържанието на отделните глави от дисертацията е представено схематично (фиг. 2, стр. 11), като следва изцяло поставените цели и задачи.

По отношение на ограниченията на изследването, са посочени няколко уточнения:

- 1) Литературният обзор включва основно публикации в индексирани издания и една база данни;

- 2) Географският обхват на изследването е национален (фокусът е поставен върху Република България със съответните сравнителни анализи за Германия и Гърция);
- 3) Времевият обхват е от 80-те години на 20. век до втората половина на 2020 г.;
- 4) Технологичният обхват – разглеждат се 2 основни ВЕИ технологии (соларна и вятърна) и не се разграничават различните типове иновации (например процесни от продуктови);
- 5) Методологични ограничения на качественото изследване по отношение уникалността на случаите и обхвата на разгледаните случаи.

Един от ключовите изводи на дисертацията е свързан с ролята на отделните икономически агенти и институции по отношение на развитието на ВЕИ-индустрията. Авторът заключава, че носителите на институционалното влияние в системата в първия етап от секторното развитие на ВЕИ са от научната общност в партньорство с предприемачите, които биват привлечени в технологичната система. След това гражданите изиграват своята значима роля – не само като двигател на институционалната промяна в самото начало, но и посредством високата социална приемливост и новоизграждащите се бизнес-модели с активното участие на гражданите. Основната роля на институциите в етапа на технологичен и секторен зародиш е да служат като координационен механизъм. Същевременно, формирането и промяната на мисловните рамки, които да изпълняват функцията на филтри, съпровожда технологичното развитие от самото начало.

Авторът също така заключава, че от анализа на трите държави (България, Германия и Гърция) става явна нуждата от координационни механизми при зараждането или въвеждането на технологичната новост. След това настъпва моментът на обективизация, в който институционалните усилия трябва да са насочени към привличането на възможно най-широк спектър от нови поддръжници на технологично нововъведение.

Конкретно за България, според автора, случаят на страната е показателен за развитие на система за технологично нововъведение в отговор на институционалните стимули извън системата, а именно на европейските политики и законодателство. Стига се до опортунистични действия, мотивирани от временни облаги и некоординирано развитие на сектора с фокус предимно върху големи инвестиционни проекти, последвано от обществено напрежение, поради което ВЕИ технологии не изграждат необходимата легитимност сред обществеността във фазата на индустриският зародиш. Поради

несигурността на институционалната среда, на по-късен етап голяма част от предприемачите напускат технологичната система и се ориентират към технологичните системи за възстановяма енергия в други държави.

3. Основни приноси

Основните приноси на дисертацията, според техния характер, са:

Теоретични приноси:

- Литературният анализ, част от дисертационния труд, допринася за разграничаването на 10 различни категории, които се свързват с институционалното понятие и 5 вида институционално въздействие, които определят динамиката в технологичните системи. Аргументира се предложението, степента на институционализация спрямо новите енергийни технологии да се отъждествява със степента на тяхното приемане от страна на обществото.

Научно-приложни приноси:

- В рамките на националното представително изследване на обществените нагласи и приемливостта на ВЕИ технологиите се установяват високи нива на публично одобрение, но слабо участие на българските граждани. Предвиждат се пет фактора, които оказват влияние на тяхното решение да се ангажират с по-висока материална подкрепа в полза на нисковъглеродните технологии;
- Задълбоченият исторически анализ на българския сектор за внедряване и развитие на технологиите за производство на енергия от вятър и слънце групира в три категории значимите за бранша институционални ефекти, идентифицира ключови икономически агенти и тяхното съществено въздействие върху функциите на технологичната система;
- Осъществени са 19 експертни интервюта с активни участници в българския ВЕИ бранш, които посочват като най-значими за неговото формиране регулативните институционални промени, а усилията на институционалните предприемачи определят най-вече като съсредоточени върху изграждането и запазването на стабилността на формалните институции;

- Чрез схематично изобразяване на съразвитието на институции и ВЕИ технологии в технологичните системи на България, Гърция и Германия, дисертацията допринася за очертаване на институционалните предизвикателствата пред държавите, които приемат технологичните нововъведения от водещите в областта лидери.

Критични бележки:

- Добре е резултати от изследването да бъдат публикувани и в издания, рефериирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация;
- Финалният текст би спечелил от изчистване на някои малки и несъществени печатни грешки.

4. Заключение

Предложената за защита дисертация „Ролята на институциите за развитието на ВЕИ сектора в избрани европейски държави“ на докторанта Мария Георгиева Трифонова е изключително актуална и с несъмнена научна и научно-приложна стойност и отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ, а докторантът покрива националните изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“.

Това ми дава основание, след прегледа на дисертационния труд, автореферата, резултатите и приносите, да предложа на членовете на Научното жури да присъдят на Мария Георгиева Трифонова образователната и научна степен „Доктор“ в ГН 3.8 Икономика ((Икономика и управление (Индустрия) – енергетика, инфраструктура, публични услуги).

София, 24.08.2021 г.

Изготвил:

доц. д-р Атанас Георгиев /